

Derde interimrapport-commissie modernisering leerplan klassieke talen

LATIJNSE TAAL EN INLEIDING IN DE ANTIEKE CULTUUR OP ATHENEA EN H.A.V.O.-SCHOLEN

I 1. Het is gebruikelijk, korthedshalve te spreken van een vak 'Latijn' dat, zowel onder de verplichte vakken van het gymnasium als onder de keuzevakken van atheneum en h.a.v.o. zou voorkomen. Dit spraakgebruik vindt in de Wet op het voortgezet onderwijs en in het K.B. v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. geen steun.

Wet en K.B. kennen twee vakken:

artikel 7 van de Wet, tweede lid, noemt 'Latijnse taal en letterkunde' als verplicht vak voor de gymnasia en gymnasiale afdelingen van lycea;

artikel 36 van het K.B. noemt 'Latijnse taal' als keuzevak voor athenea en h.a.v.o.-scholen.

Alleen in de eerste klassen van gymnasia is, blijkens artikel 11 van de Wet, sprake van 'Latijnse taal', blijkbaar omdat hier nog geen sprake kan zijn van onderwijs in letterkunde. Ook Nederlands en moderne vreemde talen worden hier als 'taal' aangeduid.

2. Uit dit onderscheid tussen 'taal en letterkunde' en 'taal' (vgl. de moderne talen, die voor v.w.o. en h.a.v.o. als 'taal en letterkunde', voor het m.a.v.o. als 'taal' worden vermeld) blijkt dat aan het keuzevak 'Latijn' op atheneum en h.a.v.o. een andere inhoud is toegedacht dan aan het verplichte vak 'Latijn' op het gymnasium. Het is dan ook ten onrechte dat genoemd onderscheid in de w.v.o.-post (aflevering A.V.O.-3) in de daar gepubliceerde samenvatting van het K.B. wordt verwaarloosd. Dit heeft zonder twijfel misverstanden gewekt.

3. Het genoemde onderscheid wordt nog duidelijker als men bedenkt, dat atheneum en h.a.v.o. naast de Latijnse taal het keuzevak 'Inleiding in de antieke cultuur' kennen, een vak dat op het gymnasium, blijkens artikel 36 van het K.B., niet is toegestaan, en daar ook volkomen overbodig is, omdat onderwijs in de Griekse en Latijnse taal en letterkunde de kennismaking met de antieke cultuur reeds impliceert.

4. In het algemeen mag worden gezegd, dat het onderwijs in de door artikel 36 van het K.B. opgesomde keuzevakken bestemd is tot verbreding van de algemene vorming der leerlingen.

In het bijzonder ten aanzien van het onderwijs in de Latijnse taal op het atheneum is deze bedoeling duidelijk. In het ontwerp van wet tot regeling van

het voortgezet onderwijs van 1958 werd immers zelfs de – later terecht achterwege gebleven – aanwijzing van het Latijn tot verplicht vak voor het atheneum in deze zin gemotiveerd: „Wat het atheneum betreft komt het de ondergetekende, evenals destijds zijn ambtsvoorganger, wenselijk voor, dat de leerlingen enige kennis van (eenvoudig) Latijn verwerven. De ondergetekende is er van overtuigd, dat dit onderwijs een persoonlijke verrijking van de leerlingen kan betekenen en kan leiden tot beter begrip van gebruikelijke namen, termen en uitdrukkingen in het intellectuele verkeer, hetgeen vooral bij de academische studie van belang is. De invoering van het Latijn op het atheneum zal het karakter van pre-universitair onderwijs van dit school-type versterken” (Toelichting op het wetsontwerp, p. 15).

Intussen heeft terecht de mening ingang gevonden, dat het atheneum ook zonder Latijn een volwaardige vorm van voorbereidend wetenschappelijk onderwijs dient te bieden, met name ook doordat het in de gelegenheid is, aan de moderne letterkenden meer tijd te besteden dan het gymnasium. Het beschikt daardoor over een mogelijkheid tot algemene culturele oriëntatie die door een vak 'Latijnse taal' niet wordt geboden.

5. De aan de Latijnse taal te besteden lesuren moeten worden geput uit het reservoir van N2- en O-uren. De officieuze voorbeeldtabellen, die door het Departement in 1968 zijn gepubliceerd, bieden een gemiddelde ruimte van 8 wekelijkse lesuren. Wie ver boven dit aantal uitgaat, zou ruimte ontnemen aan vakken die daarvoor krachtens de structuur van atheneum en h.a.v.o. meer in aanmerking komen.

II Uit de onder I genoemde feiten valt het volgende af te leiden:

1. Het keuzevak Latijnse taal behoort niet te worden opgenomen onder de zeven vakken waarin de atheneum- of h.a.v.o.-leerling eindexamen zal hebben af te leggen. Voor deze stelling heeft de commissie de volgende argumenten:

a. de wetgever kent voor v.w.o. en h.a.v.o. geen eindexamen in enige taal zonder dat daaraan ook de letterkunde is toegevoegd.

b. de te verwachten examenregeling kent voor ieder vak slechts één v.w.o.-examenprogramma, dat aan gymnasium- en atheneum-leerlingen dezelfde eisen stelt. In deze opzet ware het een niet aanvaardbare anomalie wanneer de gymnasiast geëxamineerd wordt in een vak 'Latijnse taal en letterkunde', gebaseerd op tenminste 25 lesuren, terwijl de atheneum-leerling geëxamineerd zou worden in 'Latijnse taal', waaraan bv. 8 lesuren zijn besteed.

Indien men het onderscheid tussen 'taal' en 'taal en letterkunde' uit Wet en K.B. zou schrappen, en voorts door bezuiniging elders méér lesuren zou vrijmaken, kan een vak 'Latijnse taal en letterkunde' op atheneum slechts dan voldoende inhoud krijgen om het als examenvak werkelijk zinvol te maken, wanneer men daaraan tenminste 25 lesuren zou besteden. Dit zou aan het

atheneum het specifieke karakter ontnemen dat de Wet er tezamen met het K.B. aan geeft, en dat o.a. juist daarin bestaat, dat aan moderne letterkundigen meer uren kunnen worden besteed.

2. Het is ongewenst, en met de bedoelingen van de wetgever in strijd, te trachten aan het keuzevak Latijnse taal, met name op atheneum, langs een andere weg een status te verlenen die het van andere keuzevakken onderscheidt. De leerling die in de hogere klassen onderwijs heeft ontvangen in de Latijnse taal, beschikt over een voldoende bewijs hiervan in de hem in de loop van deze jaren verstrekte schoolrapporten,

Het voordeel dat hij van dergelijk onderwijs kan ondervinden bij het volgen van wetenschappelijk onderwijs, is evident. Als hij besluit, een universitaire studie te beginnen die een zekere kennis van Latijn vereist, zal hij aan de van Universiteitswege te dien aanzien gestelde eisen uiteraard gemakkelijker kunnen voldoen. Vaste afspraken tussen universiteit en v.w.o. op dit punt lijken de commissie echter bepaald ongewenst.

Zulke afspraken zouden in de eerste plaats de belangen doorkruisen van andere atheneum-leerlingen die onderwijs volgen in de Latijnse taal zonder ten slotte aan omschreven, door de Universiteit beïnvloede of gestelde eisen te hoeven voldoen.

In de tweede plaats zouden zulke afspraken in strijd zijn met de wijze waarop de toelating tot het wetenschappelijk onderwijs in het algemeen is geregeld. Deze toelating zal berusten op een eindexamen v.w.o. zonder meer, gebaseerd op een examen in zeven vakken. Eist men nu voor bepaalde vakken afzonderlijke testimonia, dan brengt men langs een omweg toch weer een examen binnen in méér den zeven vakken.

De commissie wijst er in dit verband op, dat de verkleining van de traditionele hoeveelheid van examenvakken en het feit dat twee van de zeven examenvakken van leerling tot leerling binnen een schooltype kunnen verschillen, niet heeft verhinderd dat de v.w.o.-diploma's in de toekomst toegang zullen geven tot een groter verscheidenheid van studierichtingen dan vroeger. Het zal derhalve vaker dan vroeger voorkomen, dat iemand een universitaire studie onderneemt in een vak, dat voorkennis vereist die hij nog niet of slechts onvoldoende bezit, en die hij zich tijdens de universitaire propædeuse zal moeten verwerven. De commissie acht dit een juiste ontwikkeling: voortschrijdende specialisatie in het wetenschappelijk onderwijs moet haars inziens niet leiden tot specialisatie in afzonderlijke, op een bepaalde studierichting afgestemde vakken in het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs. Dit laatste behoort zijn leerlingen de *algemene* oriëntatie en kennis te verschaffen, op basis waarvan een gespecialiseerde studie zonder al te veel gevaar voor 'vak-idioties' kan worden ondernomen.

Mede hierom kan de commissie niet inzien, dat voor de Latijnse taal een uitzondering nodig of zelfs maar wenselijk zou zijn. Zij spreekt met zoveel woorden als haar mening uit, dat overleg tussen bepaalde athenea en universiteiten over de inhoud van het keuzevak Latijnse taal, haar volkomen onjuist voorkomt.

3. Het streven naar groter doorstromingsmogelijkheden en differentiatie leidt er hier en daar toe, dat men gymnasiasten en atheneum-leerlingen combineert in één klasse. Wanneer dit impliceert, dat in deze ongedeelde klassen aan *alle* leerlingen onderwijs wordt gegeven in 'Latijn', is zulks naar het oordeel van de commissie in strijd met het door Wet en K.B. bepaalde. De gymnasiasten behoren immers onderwijs te ontvangen in Latijnse taal en letterkunde, de atheneum-leerlingen in Latijnse taal, en men kan niet aan één groep leerlingen tegelijkertijd onderwijs geven in twee verschillende vakken.

Dit betekent ook, dat het onmogelijk zal zijn, in de hogere klassen atheneum-leerlingen onderwijs te geven in Latijnse taal tezamen met gymnasiasten, die dan, zoals wel is voorgesteld, bv. gedurende drie wekelijkse lessen met de atheneum-leerlingen worden gecombineerd. Zulks is in strijd met de Wet en didactisch niet te realiseren.

III 1. De commissie is van mening dat aan de bedoelingen van de wetgever alleen dán wordt voldaan, wanneer aan atheneum- en h.a.v.o.-leerlingen die zulks wensen – eventueel op voorschrift van het bevoegd gezag – onderwijs wordt gegeven in een keuzevak Latijnse taal in de hierboven onder I 4 omschreven geest. Aldus opgevat kan dit onderwijs voor deze leerlingen in ongeveer het onder I 5 genoemde aantal lessen zeer vruchtbaar zijn, niet in de eerste plaats als voorbereiding op een concrete universitaire studie, maar vooral ter verruiming van hun algemene culturele oriëntatie.

Men kan de leerlingen een globaal inzicht verschaffen in de wijze waarop een taal als het Latijn functioneert, hen oriënteren in de Latijnse woordenschat, met name voorzover die in de moderne talen en in het cultureel en wetenschappelijk taalgebruik is blijven voortleven, en hen confronteren met eenvoudige Latijnse teksten, zodat zij ervaren hoe een en ander in de praktijk van het Latijnse taalgebruik werkt.

2. De commissie acht het vooralsnog niet opportuun, voorstellen te doen voor één of meer bepaalde leerplannen.

Men kan langs meer conventionele weg een beknopte behandeling geven van de Latijnse grammatica en syntaxis, en deze doen volgen door de lectuur van eenvoudige teksten. Men kan ook de behandeling van de taalfeiten van het begin af doen plaatsvinden aan de hand van eenvoudige teksten, of andere, tot nu toe niet uitgewerkte methoden zoeken om het vak de voor de leerlingen gewenste inhoud te geven.

De commissie heeft de overtuiging dat aan de docenten-classici de gelegen-

heid moet worden geboden om het nieuwe naar eigen inzicht en vindingrijkheid van de grond af op te bouwen, en heeft reden om te geloven dat de docenten deze taak met animo zullen aanvatten. Na verloop van tijd zullen zich dan zeker enkele methoden gaan aftekenen waarmee goede resultaten worden geboekt.

De commissie stelt zich voor, deze ontwikkeling op de voet te volgen en t.z.t. van haar bevindingen rapport uit te brengen.

Zij acht het voor het ogenblik alleen nog nodig, er op te wijzen dat het niet de bedoeling kan zijn, het keuzevak Latijnse taal te onderwijzen als ware het een soort 'aftreksel' van wat op gymnasia geboden wordt. Het is zaak, te zoeken naar didactische middelen die voldoen aan de specifieke, door athenum- en h.a.v.o.-leerlingen gestelde eisen. Uiteraard geldt ook hier het principe dat men alleen datgene onderwijst, wat t.a.v. het te bereiken doel functioneel is.

IV De discussie over de mogelijkheden van het keuzevak Latijnse taal met name op athenea heeft tot dusver méér aandacht gekregen dan de uitwerking van een andere, zeer aantrekkelijke door het K.B. geboden mogelijkheid: de Inleiding in de antieke cultuur op athenea en h.a.v.o.-scholen.

Sterker nog dan bij de Latijnse taal geldt hier, dat urenaantallen, leerplannen en methodes niet rigoureuus dienen te worden vastgelegd.

De commissie is van mening dat het doceren van dit keuzevak alleen werkelijk zin zal hebben in de hogere leerjaren van de beide betrokken schooltypen, en dat met bv. twee wekelijkse lessen gedurende twee leerjaren een vruchtbaar resultaat kan worden bereikt.

De resultaten zullen haars inziens beter zijn, al naar gelang de docent er meer in slaagt, zijn onderwijs te baseren op concrete uitgangspunten: vertalingen, illustratiemateriaal, historische feiten enz. Het lijkt in de meeste gevallen zinloos, de beschikbare lessen geheel te besteden aan praten over de antieke cultuur door de docent.

Helaas is in Nederland nog weinig of geen materiaal beschikbaar dat de docent als uitgangspunt voor zijn lessen in dit keuzevak zal kunnen kiezen. Het lijkt de commissie, dat er duidelijk plaats is voor één of meer verantwoord samengestelde bloemlezingen van vertaalde antieke teksten, ruim voorzien van illustratiemateriaal. Dergelijke teksten zouden niet alleen een beeld moeten geven van bepaalde hoofdmomenten uit de antieke literatuur, maar vooral de antieke cultuur als geheel (religie, maatschappijstructuur, economie, techniek enz.) moeten illustreren.

maart 1969